

پرسش‌های درس

۱. کارکردهای اوقات فراغت را نام ببرید.
۲. مؤلفه‌های اصلی اوقات فراغت براساس تعریف انجمن بین‌المللی جامعه‌شناسی کدام‌اند؟
۳. اصل هدف‌داری در فعالیت‌های فراغتی با توجه به رفع نواقص را در قالب یک مثال تبیین کنید.
۴. میانه‌روی در فعالیت‌های فراغتی دارای چهار مؤلفه است. این مؤلفه‌ها را بر دو نمونه فراغت مثبت و فراغت منفی تطبیق دهید.
۵. براساس سه مؤلفه شرایط مناسب، رضایت و نتایج مثبت، تعیین اولویت فعالیت‌های فراغتی دوره جوانی را در دو نمونه تحلیل کنید.

پژوهش

- پژوهش اول: با مراجعه به کتاب سبک‌های فراغتی جوانان، به دو پرسش زیر پاسخ دهید:
۱. ویژگی‌های فراغتی جوانان ایرانی در عصر حاضر کدام‌اند؟
 ۲. ده تغییر در فرهنگ فراغتی را نام ببرید.
- پژوهش دوم: اصول اخلاقی فعالیت‌های فراغتی را در مثال‌های زیر در حالت‌های فراغت مثبت و فراغت منفی بررسی کنید:
- انجام بازی‌های آنلاین در دوره تعطیلات نوروز (هم حالت مثبت هم حالت منفی):
 - پرسه‌زنی در خیابان در شب چهارشنبه سوری (حالت منفی):
 - مشارکت در فعالیت‌های خیریه (هم حالت مثبت هم حالت منفی).

منابعی برای مطالعهٔ بیشتر

۱. ابراهیمی، قربان‌علی و عباس بهنویی. (بی‌تا). جامعه‌شناسی سبک زندگی جوانان. (بی‌جا): (بی‌نا).
۲. ذکایی. (بی‌تا). فراغت، مصرف و جامعه: گفتارهایی انتقادی. (بی‌جا): (بی‌نا).
۳. ذکایی، محمدسعید و دیگران. (۱۳۹۱). سبک‌های فراغتی جوانان. تهران: تیسا.
۴. سنایی، نقی. (۱۳۹۸). اخلاق اوقات فراغت با رویکرد اسلامی. قم: معارف.
۵. فعالی، محمدتقی و عبدالرضا آتشین‌صف. (بی‌تا). شیوه‌های گذران اوقات فراغت با نگرشی به منابع اسلامی. (بی‌جا): (بی‌نا).

درس چهاردهم:

اخلاق سیاسی اجتماعی

اهداف درس

- ۱ واکاوی ارتباط اخلاق و سیاست؛
- ۲ شناخت کدهای اخلاقی در کنشگری سیاسی-اجتماعی؛
- ۳ توانمندسازی شناختی در حوزه حل یک مسئله اخلاقی در عرصه سیاسی-اجتماعی.

۱. حق‌بذری و تعصب در اخلاق سیاسی

انسان موجودی اجتماعی است که به تنها یی نمی‌تواند زندگی کند و برای این‌که احتیاجات گوناگون خود را برآورده سازد، نیازمند تقسیم کار و همکاری با دیگران است و این اساس شکل‌گیری جوامع کوچک و بزرگ انسانی است. پس از شکل‌گیری اجتماع، برسر استفاده از فرصت‌ها و امکانات و کالاهای ضروری و کنترل مخاطرات و برقراری رفاه و امنیت یا به دست آوردن موقعیت‌ها و زمین‌ها، ابزارها، فراوردها و محصولات مهم‌تر و ارزشمندتر رقابت پیش می‌آید و به خاطر کثرت افراد و گروه‌ها و جمعیت‌های انسانی (از دو روستا یا قبیله هم‌جوار تا دو کشور همسایه، از دو باشگاه ورزشی رقیب تا دو حزب سیاسی ائتلاف‌کرده یا رقیب، از دو شرکت اقتصادی تا حتی دو مؤسسهٔ خیریه یا دو هیئت مذهبی) و کمبود منابع، زمینهٔ ایجاد درگیری و نزاع شکل می‌گیرد. در این میان، آنچه می‌تواند رقابت‌های مخرب و نزاع و ستیزه‌جویی را کنترل کند حرکت در چارچوب اخلاق است.

محوری‌ترین شاخص رفتار اخلاقی در سطح جامعه عنصر حق است که به شکل‌گیری اخلاق عدالت^۱ ختم می‌شود. تعیین حق و تمکین به حق، به تعبیر دیگر، روش ساختن

۱. اخلاق دارای دو سطح است: (الف) به دیگری آسیبی نزنی؛ (ب) به دیگری کمک کنی. سطح اول را «اخلاق عدالت» و سطح دوم را «اخلاق احسان» می‌نامند. اخلاق احسان در سطح فردی به صورت جدی قابل‌پیگیری و توصیه‌بذری است، اما در سطح نهادها و اصناف و احزاب و اقوام و ملت‌ها، آنچه راه‌گشا و کارساز است همان اخلاق عدالت است و اخلاق احسان چندان قابل‌پیگیری نیست. کلام امام علی که بر عدالت تأکید می‌کند در پاسخ سؤال از این‌که «جود بهتر است یا عدالت»، ناظر به این سطح اخلاق کلان اجتماعی - سیاسی است که در مقام حاکم اسلامی بیان شده، زیرا از منظر جامعه، عالی‌ترین آرمان اخلاقی عدالت است (*نهج البلاغ*. حکمت ۴۳۷): «وَ سُئِلَ أَيُّهُمَا أَفْضَلُ، الْعَدْلُ أَوِ الْجُودُ؟ فَقَالَ أَنَّ الْعَدْلَ يَضْعُفُ الْأَمْوَارَ مَوْاضِعُهَا وَ الْجُودُ يُخْرِجُهَا مِنْ جُهْتِهَا وَ الْعَدْلُ سَائِئٌ عَامٌ وَ الْجُودُ عَارِضٌ خَاصٌ فَالْعَدْلُ أَشْرَفُهُمَا وَ أَفْضَلُهُمَا؛ از آن حضرت پرسیدند که کدامیک از این دو برترند: عدالت یا بخشندگی؟ فرمود:

حق و گردن نهادن به حق است. حق باید در دو سطح فردی و جمیع مشخص شود. سپس افراد و گروه‌ها و اقوام و احزاب و ملت‌ها پذیرای آن باشند و بدان گردن بنهند. بنابراین مهم‌ترین شاخص اخلاق سیاسی - اجتماعی، حق جویی و حق پذیری است. حق‌گرایی اعضاً جامعه و به خصوص گروه‌ها و اصناف و احزاب، متوقف بر سه عنصر است: اندیشهٔ حق‌شناس، ارادهٔ حق‌طلب و شخصیت حق‌پذیر. در این میان، هم شناسایی و هم پذیرش حق در سطح فردی، آسان‌تر از شناسایی و به‌ویژه پذیرش حق در سطح جمیع است.

اولاً افراد متواضع آمادگی بیشتری برای از خود گذشتگی و اجتناب از زیاده‌خواهی دارند. وقتی پای منافع یا اهداف گروه پیش می‌آید، احتمال وفاداری به گروه / حزب / ملت و از خود گذشتگی برای آرمان‌های آن بیشتر می‌شود. ثانیاً نداشتن شناخت کافی از طرف مقابل و وجود پیش‌فرض‌های نادرست در مورد گروه دیگر، به حس بدینی و منفی‌بافی نسبت به آن‌ها دامن می‌زند. ثالثاً در زمان ما، بیش از ادوار دیگر، علم و فناوری سرعت شکاف طبقاتی میان اقسام یک جامعه و نیز کشورهای توسعه‌یافته و درحال توسعه را افزایش داده است. محرومیت دهک‌های پایین‌تر و قدرت یافتن دهک‌های بالاتر توزیع نابرابر مواهب و امکانات و ثروت را شدت بخشیده است.

به هم تافتمنفعت طلبی جمیع، خودبرترینی و جاه‌طلبی گروهی و پافشاری بر اهداف و آرزوهای جمیع، به علاوهٔ بدینی به گروه‌های دیگر، به شکل‌گیری عنصر بسیار خطناکی به نام «تعصب» ختم می‌شود. اگر این عنصر از حدی عبور کند، اخلاق‌مداری گروه‌ها بسیار سخت می‌شود و انواع رفتارهای غیراخلاقی به صورت مستمر از آن‌ها سر خواهد زد تا جایی که چه بسا بازگشت به مسیر اخلاق برایشان بسیار سخت یا ناممکن گردد. امام علی علیه السلام در خطبهٔ معروف قاصعه (بلندترین خطبهٔ نهج‌البلاغه)، این تعصبات گروهی و فرقه‌ای و قبیله‌ای را به صورت عمیق تحلیل فرموده و خطرهای مهیب آن را گوشزد کرده است.

حضرت تعصب و فخرفروشی و تکبر را کاری شیطانی و اهریمنی می‌داند و می‌فرماید: «همانا ابلیس دشمن خدا، پیشوای متعصبان و سرسلسلهٔ مستکبران شد که اساس تعصب را بنا نهاد.»

تعصب عنصر ویرانگری است که سبب می‌شود چشم حق‌بین انسان کور شود و گوش

عدالت هرچیز را به جای خود می‌نهد و بخشنده‌گی آن را از جای خود بیرون می‌نهد. عدل نگاهدارندهٔ همگان است و بخشنده‌گی فقط کسی را در برابر می‌گیرد که بخشش نصیب او شده. پس عدالت از بخشنده‌گی شریفتر و برتر است.»